

LAKI

Alusta alkaen

Viikko (v. 2018)	Psalmi	Kirja	Luku	Sananlaskut
24.5. ALUSTA ALKAEN				
21.	1-2	1. Moos	1-11	1:1-7
22.	3-4		12-19	8-19
23.	5-6		20-30	20-33
24.	7-8		31-39	2:1-15
25.	9		40-50	16-22
21.6. 1. ETAPPI: PERHEESTÄ KANSAKSI				

Jumalan johdatuksessa

Olemme aloittamassa pyhiinvaellusta Jumalan voidellun johdolla Jumalan luomakunnassa Jumalan lapsina. Polut tuntuvat paikoitellen hyvinkin tutuilta, mutta usein aukeaa myös aivan uusia näköaloja. Aivan aluksi tarkastelemme keskeisiä käsitteitä yksitellen: Jumalan luomakunta, Jumala isänä, Jumalan lapsi, uhri ja siunaus, Jumalan lupauksia ja liittoja sekä Jumalan voideltu.

Luomakunta

Me kaikki ihmiset elämme samassa maailmankaikkeudessa ja otamme kaikilla aisteillamme vastaan havaintoja siitä. Raamattu alkaa siitä, kun Jumala luo taivaan ja maan eli tämän maailmankaikkeuden. Juutalaisten, kristittyjen ja muslimien luomisusko ankkuroituu Raamatun kertomukseen, ja monien muiden uskontojen ja perinteiden kertomukset etenevät joissain määrin samaan tapaan. Kaikki myöntävät, että ihminen ei ole oman elinympäristönsä herra vaan riippuvainen suuremmasta tai suuremmista.

Raamattu opastaa ihmistä elämään Jumalan luomassa maailmassa. Tämä ohjaus tapahtuu Vanhassa Testamentissa yhden kansan piirissä ja sanoma leviää Uudessa testamentissa yli kansallisten rajojen koskemaan välittömästi kaikkia ihmisiä.

Alku

Koska luomiskertomuksesta keskustellaan edelleen meidänkin aikanamme, koskettelen lyhyesti sitä. Raamatun alkuluvussa opetetaan tiiviisti monta suurta asiaa:

- (1) Me kunnioitamme Jumalanamme kaiken Luoja, ei mitään luotua.
- (2) Maailmankaikkeus on kehittynyt vaiheittain.

Luojan ensimmäinen lause Raamatussa on: "Tulkoon valo!" Valo ja valon nopeus ovat nykyisen luonnontieteenkin perusasioita. Yhtä poikkeusta vaille luomiskertomus esittää maailmankaikkeuden kehityksen samansuuntaisesti kuin nykyajan luonnontieteilijät. Jos ajatellaan, miten aurinko ja kuu määräävät kasvien, eläinten ja ihmisten elämänrytmin, niiden paikan kertomuksessa kasvien luomisen jälkeen voi ymmärtää. Iltään taivaankappaleet ovat toki paljon vanhempia kuin maapallon kasvikunta.

- (3) Ihmisen ei tarvitse raataa loputtomiin, vaan meillä on oikeus levätä välillä, ja Jumalan järjestyksen mukaan saamme levähtää vielä yhdessä samaan aikaan toisten kanssa.

Tämän säännön soveltamista muuttaa nykyisin se, että ihmiset elävät vuorovaikutuksessa keskenään erilaisilla aikavyöhykkeillä maapallon eri puolilla.

Nämä kolme opetusta esitetään samalla kertaa. Kun otamme huomioon kunkin aikakauden ihmisten tiedot luonnosta, ihailimme meille tuttua luomiskertomusta. Se sisältää Jumalan hyvän sanoman, joka koskee kaikkia ihmisiä.

Charles Darwinin puolisoista sataa vuotta sitten julkaisema kirja lajien synnystä on järkyttänyt monia kristittyjä, koska sitä on käytetty hyökkäyksissä Raamatun luomiskertomusta vastaan. On totta, että kristillisten teologioiden on tarvinnut tehdä paljon töitä torjuakseen darvinistien joitakin väitteitä, mutta oppi lajien synnystä suuntautuu paljon voimakkaammin vanhaa kreikkalaista filosofiaa kuin kristinuskoa vastaan.

Aristoteleen logiikka perustuu siihen ajatukseen, että lajit ovat ikuisia. Päätelläänpä Aristoteleen tapaan: Jos kaikki hiiret ovat imettäväisiä ja kaikki imettäväiset ovat selkärankaisia, niin kaikki hiiret ovat selkärankaisia. Kun kehitysopin mukaan hiirten, imettäväisten ja selkärankaisten luokat eivät olekaan pysyviä, päättely menettää ajattoman pätevyytensä.

Kirkon ongelma on johtunut osaltaan siitä, että Aristoteleesta tuli keskiajalla teologioidenkin vaikutusvaltainen opettaja. Kristitty voi kuitenkin kunnioittaa Jumalaa kaikkien lajien luojana, vaikka hän irtautuu Aristoteleen opista maailman ja eläinlajien pysyvyydestä. Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa näkyy, miten hyvin ymmärrettiin maailmankaikkeuden vaiheittainen kehitys jo tuhansia vuosia sitten. Meidän aikamme uskovaisten tulee yhtä avoimesti kuunnella, mitä oman aikamme parhaat luonnontieteilijät opettavat.

Ihmisen luomisen Raamattu kertoo kahdella hieman erilaisella tavalla. Jos ajatellaan, että Laki on aluksi esitetty suullisesti, ero selittyy yksinkertaisesti. Kun Laki on aikanaan kiinteytynyt kirjoitukseksi, mukaan on otettu rinnakkaista aineistoa, eikä karsittu pois kaikkea sellaista, missä asia esitetään eri tavalla kuin jossakin muualla. Ihmisen luomisesta puhuttaessa kahdessa rinnakkaisessa kertomuksessa on erikoinen, toistuva piirre. Ensimmäisessä luvussa käytetään suomenkielisessä käännöksessä Luojusta nimeä ”Jumala” ja toisessa luvussa ”Herra Jumala”. Tämä ero toistuu muissakin Mooseksen kirjojen kohdissa. Tällaisissa toistuvissa erikoispiirteissä on nähty merkkejä siitä, että suullisena säilynyttä opetusta on koottu laajalta alalta, lähinnä kai vanhojen pyhäkköjen piiristä. Eri tahoilla on Jumalasta puhuttaessa käytetty vähän erilaisia nimityksiä ja kerrottu samoja asioita vähän eri tavoin. Juutalaisissa synagogissa Lakia luetaan sapatista toiseen samalla nuotilla. Tällaista lukemista kuunnellessamme saamme vähän käsitystä siitä, miten papit ovat toistaneet näitä kertomuksia sukupolvesta toiseen jo silloin, kun ne olivat niin pyhiä, että niitä ei kirjoitettu kaikkea kansaa varten.

Jumala isänä

Raamattu avaa eteemme koko maailmankaikkeutta hahmottavia näkymiä mutta myös yksityiseen ihmiseen kohdistuvaa henkilökohtaista puhuttelua ja tietysti monenlaista siltä väliltä. Kun me puhumme tuttavallisesti Aatamista ja Eevasta, emme huomaa alkuperäistä sanomaa. Heparankielinen nimi Adam on suomeksi ihminen.

Jumala on luonut Aadamin ja Adam tarkoittaa ihmistä >

Jumala on luonut ihmisen ja Jaakko on ihminen >

Jumala on luonut Jaakon

Tämä kuviopäätelmä sopii meihin jokaiseen. Me kaikki kuulumme yhteen, sillä Jumala on luonut meidät kaikki.

Ihmisen lankeemus koskettaa myös jokaista meistä.

Aadam on langennut syntiin ja Aadam tarkoittaa ihmistä >
Ihminen on langennut syntiin ja Jaakko on ihminen >
Jaakko on langennut syntiin

Luonnossa vallitsee kamppailu elämästä ja kuolemasta. Kasvit ja eläimet kilpailevat toisiaan vastaan ja taistelevat valosta ja ravinnosta. Luonnollisesti me ihmiset teemme samoin. Jos me kuitenkin osoitamme itsekkyyttä tai omahyväisyyttä, rakastavan Jumalan kuva meissä tärveltyy, ja me rikomme Jumalaa ja lähimmäistämme vastaan eli teemme syntiä. Kun taivaallisen Isämme Henki johtaa elämäämme ja olemme taivaallisen Isämme näköiset elämässämme ja toimissamme, yhteisenä oikeutenamme ja suorastaan velvollisuutenamme on levittäytyä yli maan piirin palvelemaan hänen luomakuntaansa hoitaen ja halliten sitä.

Kertomus vedenpaisumuksesta julistaa ihmisten syntisyyttä ja yhteenkuuluvuutta sekä Jumalan tuomiota ja armoa. Kertomus johtaa Jumalan liittoon koko ihmiskuntaa edustavan Nooan kanssa. Samat määräykset ja lupaukset koskevat kaikkia ihmisiä. Tämä luo pohjan kuvaukselle Abrahamin saamasta siunauksesta ja Uuden testamentin sanomalle Jumalan lasten perheestä. Vaikka kohtaamme Laissa Jumalan lainlaatijana, tuomarina ja sotajoukkojen komentajana, me tapaamme myös aivan alussa rakastavan Isän.

Jumalan lapsi

Uudessa testamentissa Jeesuksen puheita suorastaan hallitsee se, että hän Jumalan Poikana rohkaisee opetuslapsiaan elämään Jumalan lapsina. Vaikka oman aikamme juutalaiset vierastavat sanomaa Jeesuksesta Jumalan Poikana, tämä liittyy Vanhan testamentin sanomaan. Jo Vanhassa testamentissa puhutaan paikoitellen Jumalasta isänä. Hän luonut ihmisen, hän julistaa Voideltunsa pojakseen, hän sopii paremmin kansansa isäksi kuin kantaisä Abraham ja hän lupaa isänä huolehtia isättömistä orvoista.

Kun joskus on korostettu Uuden testamentin sanoman uutuutta ja ainutlaatuisuutta, juutalaiset ovat viitanneet omiin kirjoituksiinsa, ja sanoneet, että sieltä voidaan löytää samanlaisia ajatuksia. Tähän on vastattu, että Jeesuksen sanoman tapaisia ajatuksia voidaan todella löytää juutalaisten laajasta perinteestä, mutta niitä ei osattaisi etsiä kaiken muun seasta ilman Jeesusta. Synagogassa lauletaan Jumalalle: "Isämme, kuninkaamme!" Tämä läheisyys ei kuitenkaan hallitse ihmisen suhdetta Jumalaan samalla tavalla kuin Uudessa testamentissa.

Meillä on paljon yhteistä juutalaisten ja muslimien kanssa. Tämä ilmenee, kun tulemme tekemisiin Intian hindujen, Japanin shintolaisten tai muiden kanssa, jolla on aivan toisenlaisia käsityksiä. Olen kerran keskustelussa esittänyt juutalaiselle Aaronin pappissuvun jälkeläiselle ja muslimien imaamille yksinkertaisen luonnehdinnan, jota kumpikaan ei vastustanut: "Juutalaiset ovat ylpeitä siitä, että he kuuluvat Jumalan kansaan, me iloitsemme siitä, että saamme elää Jumalan lapsina ja muslimit pyrkivät noudattamaan Jumalan käskyjä hyvinä palvelijoina." Keskustelukumppanit näyttivät hyväksyvän tällaisen vertailun. Vaikka pääsemme vasta Uudessa testamentissa kirjoituksiin, joissa korostetaan meidän asemaamme Jumalan lapsina, emme saavuta tätä asemaa lopuksi, vaan saamme alusta alkaen ja koko elämämme ajan elää yhteisen taivaallisen Isämme lapsina ja siten veljinä ja sisarina.

Uhri ja siunaus

Uhrin antaminen ja siunauksen saaminen kuuluvat usein yhteen. Se joka antaa uhrin Jumalalle, saa Jumalalta siunauksen. Havainnollinen esimerkki näkyy pappi Melkisedekin ja Abram in välisessä tapaamisessa.

Ja [Melkisedek] siunasi [Abramin] sanoen: "Siunatkoon Abramia Jumala, Korkein, taivaan ja maan luoja. Ja kiitetty olkoon Jumala, Korkein, joka antoi vihollisesi sinun käsiisi." Ja Abram antoi hänelle kymmenykset kaikesta (1. Moos. 14:19-20).

Jerusalem in kadulla vanha, uskonnollinen juutalainen mies pyysi minulta lahjoitusta ilmeisesti hyväntekeväisyyteen. Kun olin roponi antanut, hän antoi kuitenkin ja alkoi mutista jotakin, josta en saanut selvää. Käsitin asian niin, että hän luki minulle, lahjoittajalle siunauksensa.

Uskonnollinen elämä keskittyy Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa ja vielä myöhemminkin monien sukupolvien ajan eri puolilla maata sijaitsevien uhripaikkojen ympärille. Jumalan kansan jäsenet vierailevat näillä paikoilla, joissa on ilmeisesti pappeja palvelemissa ja vaalimassa pyhiä muistoja. Heidän tehtävänä on välittää Jumalan siunausta paikalle saapuneille uhraajille. Täten kuningas Josian aikana tapahtunut jumalanpalveluksen keskittäminen Juudan valtakunnassa Jerusalemiin, koskee syvältä kansan uskonnollisuuteen. Uhrikukkuloiden hävittäminen tähän aikaan tähtää erityisesti niiden jumalanpalveluspaikkojen lopettamiseen, joissa on palveltu mutia jumalia, mutta samalla Abrahamin, lisäksi ja Jaakobin Jumalan palvelus loppuu perinteisiltä paikoilta tai ainakin pyritään lopettamaan muualta kuin Jerusalemistä.

Alla olevasta taulukosta näkyy pyhiä paikkoja, joihin liittyy esi-isien muistoja. Kartasta, jonka nimien kirjoitusasu tosin poikkeaa suomalaisesta, näemme, että Sikem (Shechem), Betel (Beit El), Hebron ja Beerseba (Be'er Sheva) sijaitsevat eri puolilla maata. Morian vuoren on usein selitetty tarkoittavan Jerusalemiä ja erityisesti temppelevuorta, mutta tästä ei ole varmoja todisteita.

Paikka	Abram/Abraham	lisak	Jaakob
Sikem, Moren tammi	Abram		
Sikem			Jaakob
Betelistä itään Ain suuntaan	Abram		
Betel			Jaakob
Hebron, Mamren tammisto	Abram	lisak	Jaakob
Morian vuori	Abraham		
Beerseba	Abraham	lisak	Jaakob

Kartta: Juudan ja Israelin kuningaskunnat naapureineen ennen Israelin tuhoa

Lupauksia

Ensimmäisen Mooseksen kirjan kahdennestatoista luvusta alkaen huomio siirtyy koko luomakunnasta yhteen henkilöön ja hänen jälkeläisiinsä. Kerrotaan, miten ja missä Jumala kohtaa kantaisät, kenelle kaikille on tarkoitettu kantaisille luvattu siunaus ja mitä siihen sisältyy.

1. Siunaus koskee siunauksen saajaa itseään

Siunaus kohdistuu kantaisään (Abram/Abraham, lisak, Jaakob/Israel) itseensä, ja siunauksen voi saada samassa paikassa uudelleen joko sama kantaisä kuten Jaakob kahdesti Betelissä tai toinenkin samassa paikassa kuten sekä lisak että Jaakob Beersebassa.

2. Siunaus koskee siunatun henkilön jälkeläisiäkin.

Lapseton kantaisä Abram/Abraham saa lupauksen suvun jatkumisesta ja kasvusta. Tämä lupaus toistuu seuraavissa sukupolvissa lisakin ja Jaakob/Israelin kohdalla.

3. Siunaus koskee kaikkia sukukuntia.

Siunaus koskee perheitä (vuoden 1938 suomennos: sukukuntia) eikä vain yksilöitä ja tämä siunaus ulottuu oman perheen ja suvun ulkopuolelle.

4. Siunaus koskee kaikkia kansoja.

Hepreassa tehdään jatkuvasti selvä ero Jumalan valitseman oman kansan ja muiden kansojen eli pakanoiden välillä. Kun Jumala lupaa kantaisille siunauksensa, se ulottuu kaikkiin kansoihin, ja tällöin käytetään heprean sanaa, joka tarkoittaa nimenomaan pakanakansoja eli kaikkia muita.

5. Siunaus antaa jälkeläisiä ja omaisuutta sekä voittoja ja valloituksia sodissa.

Abrahamin palvelija kuvaa Labanille, miten Jumala on siunannut hänen isäntäänsä:

Herra on suuresti siunannut minun herraani, niin että hänestä on tullut mahtava mies; hän on antanut hänelle pikkukarjaa ja raavaskarjaa, hopeata ja kultaa, palvelijoita ja palvelijattaria, kameleja ja aaseja. Ja Saara, herrani vaimo, on vanhalla iällensä synnyttänyt herralleni pojan; ja tälle hän on antanut kaiken omaisuutensa (1 Moos.24:35-36).

Kirkossa usein pelätään materialismia eli kaikenlaisen tavarain, omaisuuden ja yleensä aineellisen maailman pitämistä arvossa. Sen sijaan kristityt elävät usein idealisteina korostaen näkymättömän todellisuuden arvoa. Uudessa testamentissa ja erityisesti Heprealaiskirjeessä näkymätön, iankaikkinen maailma näyttää todellisempaan kuin näkyvä, katoavainen maailma. Kun otamme Raamatun kokonaisuutena, näemme kuitenkin Vanhassa testamentissa estottoman myönteisen asenteen aineellista maailmaa kohtaan. Jumalan luomana maailma on hyvä, ja meillä on oikeus nauttia sen hyvydestä. Ongelmaksi nousee oma itsekkyytemme, joka näkyy siinä, miten ahnehdimme enemmän kuin jokapäiväisen leipämme, vieläpä saalistamme kilpaa toisten kustannuksella ja kamppailemme saaliista muita vastaan. Vanhan testamentin perusteella meillä ei ole syytä saarnata materialismia vastaan, vaan meidän tulee käsittää Jumalan lahjaksi tämä aineellinen maailma ja käyttää sen hyvyksiä hänen lahjanaan ja hänen johdatuksessaan.

Noan liitto ja Mooseksen liitto

Noan liitto koskee Raamatussa koko ihmiskuntaa, koska Noan perheestä polveutuvat kaikki kansat. Tämä ajatus oli tuttu alkuseurakunnalle. Kun sen piti päättää, miten pakanakristittyjen tuli elää, Jerusalemin kokous lähetti sanoman, että näitä ei koske Siinain liitto vaan ainoastaan Noan liitto. Juuri tähän Vanhan testamentin kohtaan liittyy se kiertokirje, joka mainitaan Apostolien teoissa. Ensimmäisessä Pietarin

kirjeessä yhdistetään vedenpaisumus ja Nooan arkki pyhään kasteeseen (1. Piet.3:18-22). Armollinen Jumala pelastaa pyhässä kasteessa syntisen ihmisen veden kautta, ja hänen armonsa kuuluu kaikille ihmisille.

Laki sellaisena kuin me kohtaamme sen Viidessä Mooseksen kirjassa on vain valittua kansaa varten, mutta Ensimmäisessä Mooseksen kirjassa puhutaan asioista, jotka koskevat koko ihmiskuntaa. Kun selvittelin kerran Helsingin synagogan kirjaston ja arkiston jännittävää komeroa kirjastonhoitajan kanssa, paikalle saapui juutalaisen seurakunnan rabbiini. Kuultuaan, että olin kristitty, hän kaivoi taskustaan pienen kiba-lakin ja pani sen päähänsä, otti esiin Vanhan testamentin, etsi sieltä kertomuksen Nooasta ja opetti, miten tämä kertomus on tärkeä juuri minulle, joka en ole juutalainen. Hän opetti, että vaikka en ole mukana Siinain liitossa enkä Mooseksen lain alainen kuten juutalaiset, minua yhdistää samaan Jumalaan Nooan liitto.

Vanhan testamentin Laissa ihmisten oikeudet ja velvollisuudet riippuvat heidän asemastaan. Jumala lupaa kansalleen oman maan, mutta velvoittaa samalla oman kansansa noudattamaan Lakia, eikä se sido muita kansoja. Esimerkiksi ulkopuolisille saa syöttää itsestään kuolleita eläimiä, joiden syöminen kielletään Laissa Jumalan kansan jäseniltä.

Kansan keskuudessa papit saavat erioikeuksia, mutta heitä sitovat määräykset, joista muut kansan jäsenet on vapautettu. Esimerkiksi pappissukuun kuuluva mies voi avioitua vain papin tyttären kanssa eikä ensinkään eronneen naisen kanssa.

Koko ihmiskuntaa sitoo Nooan liitto. Ihmisen on Jumalan kuvana hallittava luomakuntaa Jumalan tahdon mukaisesti, ja hän on saanut oikeuden käyttää ravinnokseen eläimiä ja kasviksia. Näin kullakin on omat etuoikeutensa mutta myös velvollisuutensa sen mukaan, mihin yhteisöön hän kuuluu.

Suullisesta perinteestä kirjalliseen

Kun käymme tarkastelemaan Vanhaa testamenttia, meidän on syytä kerrata sitä, miten kirjoitustaito on syntynyt ja kehittynyt. Samalla meidän tulee pitää mielessä, että kirjoitettua sanaa ovat edeltäneet puhuttu sana eli muistitieto ja ilmestykset.

Vaikka Raamattu on tullut meille tutuksi kirjoitusten kokoelmana, monet osat ovat aluksi siirtyneet sukupolvesta toiseen suullisesti. Tällainen kirjoittamaton tieto voi säilyä satoja vuosia vielä sellaisessakin yhteisössä, jossa on tullut tavaksi nojautua kirjoitettuun historiaan ja perimätieto on jäänyt syrjään.

Oulun yliopiston historianprofessori Kyösti Julku on selvittänyt Tornion ja Kemin suurpitäjien välisen rajan kulkua keskiajalla. Kemijoen suun edustalla avomerellä Iso-Huiturin saarella on parin metrin korkuinen kivirakennelma. Paikalliset miehet osasivat muistitiedon perusteella kertoa Julkulle, että se on piispanraja. Arkistolähteet vahvistavat, että kaksi piispaa eli Uppsalan arkkipiispa ja Turun piispa sopivat hiippakuntiansa rajasta Perämeren rannalla vuonna 1346 eli lähes 700 vuotta sitten. Iso-Huiturin saaren kautta kulkee edelleen Tornion ja Kemin välinen raja, johon liittyvä nimi juontuu ikivanhasta piispojen välisestä sopimuksesta.

Suullinen perimätieto voi kasvaa ajan kuluessa ja myös muuntua vähitellen ottaen huomioon ajan ja olosuhteiden muuttumisen. Vaikka kirjoitettu sana on kiinteämpi kuin puhuttu, sekin voi elää ja muuntua sukupolvien vaihtuessa. Vanhin meille säilynyt täydellinen juutalainen Vanhan testamentin käsikirjoitus on kopioitu vähän yli 1000 vuotta sitten, jolloin oli kulunut noin 1000 vuotta Vanhan testamentin kokoelmaan

rajojen vakiintumisesta ja 2000 vuotta kuningas Daavidin ajasta. Kirjoitettu sana on pitänyt kopioida käsin aina uudestaan, kun vanha kopio on alkanut mennä huonokuntoiseksi. Joitakin kertomuksia on voitu vähitellen täydentää, kun tapahtumat ovat kulkeneet edelleen, mutta aikanaan kirjoitus on tullut niin pyhäksi, että sitä ei ole voitu enää muuttaa. Vanhan testamentin kohdalla tämä on tapahtunut jo ennen Jeesuksen aikaa.

Noin 60 vuotta sitten löydettiin läheltä Kuolluttamerta Qumranin luona sijaitsevista luolista parituhatta vuotta vanhoja käsikirjoituksia. Niissä oli osia Vanhasta testamentista, jopa kokonainen Jesajan kirja, ja ne osoittavat, miten Vanhan testamentin tekstit ovat säilyneet aika tarkoin samanlaisina Jeesuksen ajoista meidän päiviimme saakka. Eroja huomataan erityisesti oikeinkirjoituksessa. Joissakin kohdissa näkyy, että alkuaikoina on esiintynyt hieman erilaisia tekstimuotoja, sillä vanha käänös esimerkiksi kreikaksi on tehty vähän erilaisesta tekstistä kuin se, jota nykyisin seurataan. Vasta määrätietoisien työskentelyn jälkeen juutalaiset oppineet pääsivät siihen, että yksi tekstin muoto hyväksyttiin yleiseen käyttöön synagogissa. Muiden tekstien annettiin tuhoutua, tai ne hävitettiin tarkoituksellisesti.

Tutkijat ovat todenneet, että Vanhan testamentin kirjoitusten kieliasussa on sellaista, mikä muistuttaa pakkosiirtolaisuuden jälkeisen ajan hepreaa. Tästä syystä niitä on ajoitettu tähän kauteen jopa yli tuhat vuotta kuvattujen tapahtumien jälkeen. Niiden kieliasu on kuitenkin voinut päivittyä aikojen kuluessa, eikä lopullisesta kielimuodosta voi ehdottomasti päätellä alkuperäisen kertomuksen ikää.

Suuri osa Laista liittyy jumalanpalveluselämään tai muulla tavoin käsittelee pappien toimintaa. Näyttää ilmeiseltä, että juuri papit ovat säilyttäneet Lain sukupolvesta toiseen. Vanhassa testamentissa Luvattuun maahan asettuneen Israelin kahdestatoista heimosta Leevin suku hoitaa pappeutta. Heimoarmeijassa Leevin heimoa ei oteta lukuun, ja täysi määrä kaksitoista saadaan jakamalla Joosefin heimo kahtia Manasseen ja Efraimiin. Koska leeviläiset elävät Raamatun yhteiskunnassa hajaantuneina koko maan alueelle, heitä voidaan pitää pappissäätnä eli pappiskastina, jolla on oma perinteensä ja omat käyttäytymissääntönsä. Pyhien tehtävien hoitamiseen liittyy pyhän perinnön jatkaminen isältä pojalle halki vuosisatojen, jopa vuosituhannelta toiselle. Lain pyhyttä suorastaan korostaa se, että se säilyy suullisena ja vain määrättyjen henkilöiden hallussa.

Suullinen tieto kelpaa historian tutkimuksessa lähteeksi, kun tutustutaan aikaan ennen kirjoitustaidon yleistymistä ja myöhemminkin. Länsi-Afrikassa erityiset ammattimaiset muistajat ovat meidän aikoihimme asti kokoontuneet toistuvasti vertailemaan tietojaan, jotta ne pysyisivät muuttumattomina huolimatta siitä, että ne siirtyvät uusille sukupolville.

Itä-Afrikassa on voitu selvittää heimojen muuttoliikkeitä ja keskinäisiä kosketuksia vertailemalla toisiinsa naapuriheimojen muistajien kertomuksia. Kun on hyödynnetty tällä tavalla suullista historiaa, on päästy hyviin tuloksiin. Ne osoittavat liian varovaiseksi sen tarkastelutavan, jonka mukaan Raamatun kertomuksia voidaan pitää luotettavina ainoastaan siinä tapauksessa, että sen ulkopuolelta löydetyt esineet ja kirjoitukset eli arkeologien tutkimustulokset vahvistavat Raamatun kertomuksen. Hyvä muistitieto voi vetää vertoja kirjoitetulle lähteelle. Mooseksen lain vanhuudesta kertoo myös se, että Lähi-idässä tunnettu Hammurabin laki on kirjoitettu monta sukupolvea ennen sitä aikaa, jolloin Israelin heimojen arvellaan ylittäneen Jordanin, ja Mooseksen laissa on samanlaisia määräyksiä kuin Hammurabilla.

Vanhan testamentin kieltä hepreaa kirjoitetaan oikealta vasemmalle. Tämä kirjoitussuunta ei johdu siitä, että ihmiset olisivat siihen aikaan olleet vasenkätisiä. Oikealta vasemmalle kirjoittaminen oli käytännöllistä esimerkiksi silloin, kun sanoja kaiverrettiin kallioon tai kiveen. Vasen käsi piti talttaa ja oikea käsi vasaraa.

Kumpikaan käsi ei peittänyt valmista kirjoitusta, kun edettiin oikealta vasemmalle. Kiveen kaiverrettiin vain kaikkein tärkeimpiä asioita ja nekin hyvin lyhyesti. Enimmät tiedot siirtyivät aluksi suullisesti polvesta polveen, ja pyhät sanomat säilyivät pyhäköissä. Ne laulettiin nuotilla, joka helpotti muistamista. Kirjoitusta käytettiin alussa muistin tukena. Se oli tavallaan pikakirjoitusta, jota asiaa tuntematon ei edes pystynyt ääneen lukemaan.

Kirjoitusjärjestelmätkin ovat muuttuneet Raamatun monituhatuotisen historian aikana. Samoin on muuttunut kirjoitetun sanan asema ihmisten elämässä. Merkit ovat aluksi olleet kuvia, sitten ne ovat vastanneet tavuja ja lopulta yksittäisiä äänteitä. Vanhan testamentin perinteisessä kirjoituksessa on merkitty vain konsonantit eli kerakkeet, Teksti ei ole yksiselitteisesti ilmoittanut, mitä sanotaan, koska vokaalit eli ääntiöt (a, e, i, o, u.) puuttuvat. Kirjoituksen ymmärtäminen on edellyttänyt, että lukija jossain määrin tietää, mitä teksti käsittelee.

Jos Mikael Agricola olisi vakiinnuttanut saman kirjoitustavan suomeen, lukisimme tämäntapaista tekstiä:

HRKSYKANLTMISNVLSABL

sen sijaan että luemme

Herra kysyi Kainilta: ”Missä on veljesi Abel?”

Voideltu

Öljyllä voidellaan Vanhan testamentin aikaan leipomuksia ja sotilaiden kilpiä ja samaa sanaa käytetään myös talon maalaamisesta. Erityisen merkityksen sana ”voidella” saa kuitenkin Raamatussa, kun se liittyy pyhään toimitukseen, joka kohdistuu tärkeään esineeseen tai henkilöön. Kun Jaakob pakenee kotoa, hän näkee unen, jossa isien Jumala antaa hänelle suuria lupauksia. Jaakob nostaa päänalusena olleen kiven patsaaksi ja voitelee sen. Paikka saa nimen Betel eli Jumalan asuinsija.

